
D.L.PHİLLİPS'İN TÜRKİYE-ERMENİSTAN PROTOKOLLERİ DİPLOMATİK TARİHİ 4 - 30 MART 2012

Ömer Engin LÜTEM

12.04.2009

Phillipsin Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesi konusunda neler yapılabileceğine dair dün açıkladığımız önerilerinin incelenmesinden şu sonuçlara varabiliyoruz.

İlk olarak adı geçenin kısaca Track Two denen sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerine gereğinden fazla önem verdiği görülmektedir. Hükümetler arası temasların olmadığı veya asgariye indiği bir sırada sivil toplum örgütleri arasındaki temasların arttırılması esasta doğru bir düşünce olmakla birlikte iki ülke arasında başta soykırım iddiaları, sınırların dokunulmazlığı ve Karabağ sorunu nedeniyle ciddi bir anlaşmazlık bulunduğu bir dönemde, sivil toplum örgütleri tarafından yapılacak faaliyet ve girişimlerden olumlu sonuçlar alınması güçtür.

Bu çerçevede, Phillipsin önerdiği gibi Track Two çalışmaları sonucunda bir Dostluk Anlaşması tasarısı hazırlanması, ilke olarak mümkün ise de, iki ülke hükümetlerinin ne yetkisi ne de sorumluluğu bulunan kişi ve/veya kuruluşlarca hazırlanan metinleri kabul etmeleri beklenmemelidir.

Bu itibarla Track Two görüşmelerinin daha mütevazı sorunlarla ilgilenmesi ve özellikle kültür ve spor gibi konular üzerinde yoğunlaşması halinde başarı olasılığını arttıracaktır.

Phillipsin önerilerin incelenmesinde bunların neredeyse tamamının Ermenistanın lehine olduğu görülmüştür. Aracılık yapan bir kişinin, mümkün olduğu kadar tarafsız kalması gerektiği açıktır. Oysa Phillips, Türk-Ermeni Uzlaşma Komisyonu çalışmalarında olduğu gibi, bu kez de Ermeni tatmin edecek öneriler ileri sürmektedir ancak böyle yapmakla da bunların Türkiye tarafından dikkate alınması olasılığını azaltmaktadır.

Bilindiği üzere Türkiye-Ermenistan Protokollerinin Karabağ sorunu nedeniyle yürürlüğe girememekte ve iki ülke arasındaki sınır kapalı olmaya devam etmektedir. Philippsin önerdiği gibi Arpaçay üzerindeki köprünün onarılacak en azından turizm için kullanılması, hacı kabileleri ve kültürel turlar için Ermeni turistlerini taşıyan otobüslere sınırın açılması, Erivan ve Kars arasında kişiler arasında ve ticari alanda temasların arttırılması için charter seferlerinin başlatılması ve Ermeni kamyonlarına Türkiye'ye mal taşıma izninin verilmesi gibi hususlar gerçekleştiği takdirde sınır büyük ölçüde açılmış olacak, diğer bir deyimle protokollerin yürürlüğe girmemesi by pass edilecektir.

Türkiyenin Doğu illerinin enerjiye ihtiyacı bulunduğu, Ermenistanın da elektrik satabilecek durumda olduğu o nedenle böyle bir alışverişin gerçekleşmesinin iki ülke ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunabileceği gibi daha ziyade Ermeni/ Amerikan kaynaklı bazı spekülasyonlar vardır.

Phillips de bunları tekrarlamaktadır. Ancak yakından bakıldığında Ermenistanın elektrik üretmek için güvenilir kaynaklara sahip olmadığı görülmektedir. Başlıca kaynak olan Metzamor nükleer santrali çoktan ömrünü tüketmiş olup onarılması için sık sık kapatılmaktadır. Elektrik üretmek için diğer kaynaklar olan petrol ve doğal gaz da Ermenistan tarafından ithal edilmektedir. Bazı güvenlik sorunları nedeniyle Gürcistan üzerinden yapılan ithalat zaman zaman kesilmektedir. Bu durumda Ermenistandan elektrik alındığı takdirde sorunlar yaşanması kaçınılmazdır.

Phillipsin hükümetler arası temasların canlandırılması başlığı altında ileri sürdüğü görüşlerin bir kısmı değil bu temasları canlandırmak, bunlar üzerinde ısrar edildiği takdirde temasların daha baştan akamete uğramasına neden olacak niteliktedir.

ICTJnin meşhur Türkiye'nin soykırım iddialarını kabul etmesine karşılık tazminat ödememesi ve Ermenistana toprak vermemesi formülü Türkiye'nin şimdiye kadar izlediği ve bundan sonra da izlememesi için bir neden olmayan politikasına tamamen terstir. ABD soykırım iddialarını tanıdığı takdirde bunun zamanla iki tarafı uzlaşmaya götürebileceği gibi bir düşüncenin ise, Türkiye'de gerek hükümetlerin gerek kamuoyunun ABD soykırım tasarılarına gösterdiği büyük tepki hatırlandığında, gerçekleşme olasılığı yoktur. Başbakan Erdoğanın Dersim olayları için özür dilemesini Ermeniler için de yapılması önerisi Birinci Dünya Savaşı sırasında sadece Ermenilerin sıkıntı çektiği gibi yanlış ve çok yaygın bir kanıya dayanmaktadır. Bu savaş sırasında 518.000 Müslüman sivilin Ermeni çeteleri tarafından katledildiği, bir süre önce yayımlanan Osmanlı resmi belgeleriyle ortaya konmuştur. O itibarla, Ermeniler ve onları destekleyenler adil bir hafıza ya sahip olmadıkları sürece Türkiye-Ermenistan ve Türkler ve Ermeniler arasında gerçek anlamda bir barışmanın mümkün olmayacağı ortadadır.

Phillips Karabağ konusunda hiç gerçekçi değildir. Azerbaycan bu sorunu çözmek için gerekli iradeyi göstermediği takdirde, diğer bir deyimle Ermenistana taviz vermediği takdirde, Minsk Grubunun müzakereleri askıya almasını önermektedir. Günümüzde Azerbaycanın Türkiye ile birlikte Minsk Grubuna yönelttiği eleştiriler dikkate alındığında bu Grubun kendisini etkisizleştirmesinden şikâyetçi olacakları zannedilmemektedir.

Phillipsin önerileri içinde en olumlusu Türkiye ve Ermenistanın aralarındaki sınırı tanımalarına ve açmalarına dair olanıdır. Bunun nota teatisiyle yapılabileceğini ve ayrıca bir parlamento kararına ihtiyaç olmadığını söylemektedir. Bu teknik olarak mümkündür. Ancak iki ülke arasındaki sınırın Karabağ sorununda bir ilerleme sağlanamadığı için kapalı kalmaya devam ettiğini unutmuşa benzemektedir.

Son olarak Phillips Başbakan Erdoğandan insanlık namına idari bir emirle Türkiye-Ermenistan sınırını açtirmasını ve Protokollerin T.B.M.M.ce onaylanmasının sağlanmasını istemektedir. Ancak Türkiye Başbakanının ülkesinin yıllardan beri izlediği politikaları terk ederek ve Azerbaycan ile ilişkileri göz ardı ederek Ermenistana böyle bir hediye vermesinde ne yarar bulunduğu anlaşılamamaktadır.

Phillipsin önerilerinin esas itibariyle Ermeni görüşlerini yansıttığı bu nedenle de bir bütün olarak kabulüne ve uygulanmasına olanak bulunmadığı kanısındayız. Belki içlerinde siyasi niteliği olmayan bir kaç üzerinde, Ermenistan halen içinde bulunduğu seçim ortamından çıktıktan sonra ilgi gösterdiği takdirde, durmak mümkün olabilecektir.